

Світлана Гонсалес-Муніс

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

ВЕРБАЛЬНЕ ТА НЕВЕРБАЛЬНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТРАВМИ У ВОЄННИХ МЕМУАРАХ ЖІНОК: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

1. Вступ

Жіночі воєнні мемуари утворюють окремий жанр свідчень, заснований на гендерних досвіді насильства, вимушеного переселення та втіленого виживання. На відміну від традиційних воєнних наративів, що зосереджуються на чоловічих бойових діях та стратегічних операціях, свідчення жінок висувують на перший план побутові, міжособистісні та фізичні аспекти війни. За допомогою вербальних та невербальних форм вираження жінки-автори описують травму таким чином, що виявляють як обмеження мови, так і необхідність мультимодального свідчення.

У цій роботі досліджується, як травма представлена на вербальному та невербальному рівнях у двох різних історичних контекстах: у контексті Голокосту, зображеному в мемуарах Едіт Єви Егер «Вибір. Прийняти можливе» (2017) та «Балерина з Аушвіца» (2023), та російського вторгнення в Україну 2022 року, відображеного в книзі Олени Грицюк «Чернігів-2022. Війна цивільними очима» (2023). Незважаючи на часову та геополітичну відстань між Аушвіцом і Черніговом, обидві авторки покладаються на фрагментарну розповідь, символічні образи, втілене вираження та мультимодальні форми представлення, такі як танець, візуальне мистецтво та поезія. Інтегруючи дослідження травм, феміністичну наратологію, теорію пам'яті та інтермедіальну семіотику, дослідження стверджує, що воєнні мемуари жінок відображають травму у трансісторичному контексті. Така репрезентація травми відображає лінгвістичні, психологічні та культурні виклики оповіді про травматичний

досвід, водночас підтверджуючи роль жінок як свідків, носіїв пам'яті та культурних посередників.

2. Теоретичне підґрунтя

Теорія травми є основою для розуміння порушених мовних і символічних структур, характерних для свідчень-оповідань. Кеті Карут (Cathy Caruth, 2014) концептуалізує травму як подію, яку неможливо повністю асимілювати мовно, що призводить до запізненого, фрагментарного та повторюваного оповідання. Мішель Балаєв (Michelle Balaev, 2008) наголошує на важливості місця та культурного контексту у формуванні травматичної пам'яті, що є особливо актуальним для мемуарів, дія яких відбувається в Аушвіці та українському місті Чернігові під російським нападом.

Розрізнення Євгена Коха (Eugen Koh, 2021) між індивідуальною, колективною та культурною травмою допомагає пояснити багатопланову структуру свідчень обох авторів. Мемуари Едіт Егер відображають травму, пережиту особисто як підліток у таборі, колективно як угорська єврейка та культурно як частина переслідуваної етнічної групи. Щоденник Олени Грицюк відображає особисту цивільну травму, вбудовану в ширшу колективну травму сучасного українського суспільства.

Феміністична літературна критика (Шоуолтер, Агеєва, Гундорова) висуває на перший план гендерну природу представлення травми. Концепція «небезпечного тіла» ("precarious body") Джудіт Батлер (Judith Butler, 2004) ще більше підкреслює вразливість і політичне значення жіночого тіла в умовах війни. Теорія постпам'яті Маріанни Гірш (Marianne Hirsch, 1997) підкреслює передачу травми між поколіннями, що є актуальним як для ретроспективних роздумів Едіт Егер, так і для документації О. Грицюк, призначеної для майбутньої культурної пам'яті.

Теорія інтермедіальності (Wolf, 2014) надає основу для аналізу невербальних форм вираження (танець, жести, візуальне мистецтво) як семіотичних розширень вербальних свідчень. Такі мультимодальні форми

дозволяють тим, хто вижив, передати досвід, що виходить за межі мовного представлення.

3. Методи та матеріали

У дослідженні застосовується текстовий аналіз з акцентом на лінгвістичних, наративних та семіотичних структурах. Порівняльний аналіз побудований на чотирьох ключових вимірах:

3.1. Вербальні стратегії представлення травми

Обидві авторки використовують фрагментований синтаксис, еліipsis, повтори та метафори для вираження психологічного розриву. Нелінійні спогади Едіт Егер та тривале мовчання ілюструють запізнілість травми, тоді як записи Грицюк у теперішньому часі розкривають травму, що розгортається в реальному часі. Паратак西斯, різкі переходи та лексичний мінімалізм підкреслюють дестабілізуючий вплив травматичного досвіду на мовну форму.

3.2. Невербальні семіотичні стратегії

Едіт Егер покладається на танець, рухи тіла як втілені мови виживання. Олена Грицюк включає в свою розповідь малюнки, графічні композиції та поезію. Ці мультимодальні форми функціонують як компенсаторні канали вираження, що передають емоції, спогади та опір поза межами вербальної розповіді.

3.3. Гендерні мотиви

Материнські метафори, ролі доглядальниць та домашні простори повторюються у мемуарах. Обидві авторки зображують жіноче тіло як архів насильства та виживання: тіло Едіт Егер зазнає голоду та примусової праці, а Олена Грицюк зображує виснаження, доглядальницьку працю та фізичну вразливість під обстрілом. Ці мотиви розкривають гендерну семіотику травми, засновану на втіленому та реляційному досвіді.

3.4. Наративна тимчасовість

Едіт Егер пише ретроспективно, структуруючи своє свідчення через рефлексію, терапевтичне проникнення та реконструйовану пам'ять. Олена

Грицюк пише в реальному часі, документуючи безпосередні сенсорні враження та емоційні потрясіння. Ці контрастні тимчасові режими ілюструють різні наративні граматики травми: відстрочене висловлювання проти сучасного свідчення. Синтез цих вимірів виявляє структурну та символічну спадкоємність між епохами, незважаючи на різні історичні обставини.

4. Обговорення

Аналіз обраних мемуарів показав, що вербальні та невербальні стратегії є нерозривними в наративах жінок про травми. Лінгвістична фрагментація відображає психологічний розрив, тоді як семіотичні форми, такі як танець і візуальне мистецтво, надають альтернативні шляхи для вираження. Гендерні мотиви підкреслюють реляційні способи обробки травми, а часові структури визначають, як формується свідчення, ретроспективно або в реальному часі. Піддаючи сумніву традиційні, чоловікоцентричні уявлення про війну, ці мемуари розширюють епістемологічні та етичні виміри літератури про травму. Вони дають уявлення про те, як мова поводить себе в екстремальних умовах і як невербальні способи можуть функціонувати як необхідні доповнення або навіть заміники вербального вираження.

5. Висновок

Це дослідження демонструє, що мемуари Едіт Єви Егер про Голокост та воєнний щоденник Олени Грицюк разом ілюструють трансісторичний репертуар представлення травми за допомогою переплетених вербальних і невербальних стратегій. Фрагментований синтаксис, мовчання, метафори та порушена часовість поєднуються з танцем, мистецтвом та поетичними прийомами, щоб висловити досвід, який не піддається прямому оповіданню. Мемуари підтверджують центральну роль жінок у формуванні культурної пам'яті, перетворюючи особисті страждання на колективне свідчення. Їхні мультимодальні вирази травми підкреслюють необхідність

міждисциплінарних підходів до жіночої військової літератури та висвітлюють безперервність гендерних свідчень з минулого.

Список використаних джерел

1. Агєєва В.П. (2008). Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму. Київ. Вид-во Факт. 358 с. Balaev, M. (2008). Trends in Literary Trauma Theory. *Mosaic*, 41(2), 149–166.
2. Грицюк О. (2023). Чернігів-2022. Війна цивільними очима. Харків. Ранок. 256 с.
3. Гундорова Т. (2013). Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: есеї. К. Грані-Т, 2012. 548 с. (Серія "De profundis").
4. Butler, J. (2004). *Precarious life: The powers of mourning and violence* (rev. ed.). London, UK: Verso. 192 pp. Caruth, C. (1996). *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Johns Hopkins University Press.
5. Caruth, C. (2014). *Literature in the Ashes of History*. Johns Hopkins University Press.
6. Eger, E. E. (2017). *The Choice: Embrace the Possible* (1st paperback ed.). London, UK: Random House UK. 400 pp.
7. Eger, E. E. (2023). *The Ballerina of Auschwitz: A young adult edition*. New York, NY: Atheneum Books for Young Readers (Simon & Schuster). 192 pp.
8. Hajduk, S. (2025). Discourse on the Traumatic Experience of Ukrainian Internally Displaced and Refugee Women. *World Literature Studies*, 17(3), 24–34.
9. Hirsch, M. (1997). *Family frames: Photography, narrative, and postmemory*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 304 pp.
10. Koh, E. (2021). The Healing of Historical Collective Trauma. *Genocide Studies and Prevention*, 15(1), 115–133.

11. Showalter, E. (1987). *The female malady: Women, madness, and English culture, 1830–1980*. New York, NY: Pantheon / Penguin. 528 pp.
12. Wolf, Werner. (2014). *(Inter)mediality and the Study of Literature. Companion to Comparative Literature, World Literatures, and Comparative Cultural Studies*. Foundation Books.